

Адела Куик-Калиновска
Поморјанска академија у Слупску, Пољска

DOI 10.5937/kultura2275125K
УДК 821.162.1.09-94 Јажцевски Б.
оригиналан научни рад

СЕЋАЊА КАШУПСКОГ „ГБУРА” (СЕЉАКА) Б. ЈАЖЦЕВСКОГ КАО ЕПСКИ ОБЛИК СЕЋАЊА И ДОКУМЕНТ ВРЕМЕНА

Мемоарска проза Б. Јажцевској на маји кашујске књижевности

Сажетак: Предмет рада Сећања кашупског „гбура” Болеслава Јажцевској је мемоарска епска проза и документи који сведочи о времену, тј. нарајивна мемоарска форма која се даје ауторовим сећањима. Та сећања се састоје од три тома која се односе на различите периоде историјске реалности. Први том обухвата период 1921–1943, други – период када је аутор примљен у редове Вермахта, док се трећи том односи на послерајну реалност у Померанији и Кашубији, по завршетку Другој светској рати и успостављању новој системи у послерајној Пољској. Овај рад се већином заснива на првом тому Сећања кашупског гбура и нарајивним сипрајетима која коришћеним током бележења историјских, друштвених, културних и верских дешавања. Б. Јажцевски пре свега се ослања на књижевност сећања, захваљујући којој његова проза о свету носи значајну историјску аутентичност. У првом делу моје истраживања, смештам аутобиографски рад Јажцевској на мају кашубијске културе, уз посебан осврт на ње као што су Александер Мајаковски, Јан Карновски или Ана Лајминџ. У другом делу, међутим, рад је усредсређен на књижевност сећања и с њом повезане сипрајетне наративе, што значи да се ова проза ваља читати као трај о једном времену и као историјски документи. Рад је дубоко укорењен у реалности живота Кашубије и Помераније у периоду између два светска рата и првим годинама немачке окупације у Другом светском рату, као и послерајној реалности.

Кључне речи: кашујска књижевност, мемоарска проза, Кашујска земља, историја и сећања, кашујски језик, епика реализма

Троделни мемоари Болеслава Јажцевског [Bolesław Jażdżewski] обухватају неколико историјских етапа, тј. у првом делу период 1921–1943, у другом делу – период од тренутка када аутор ступа у редове Вермахта до 1945. године, док је у последњем (трећем) делу представљен период поратне стварности Поморја и Кашупске земље, а посебно у контексту историјских и друштвених

промена, као и политичких прилика у тадашњој Пољској.¹ Као резултат, данашњи читалац добија изузетан, једини такве врсте, докуменат из предратних година, година рата и послератног периода, који је опширно тротомно мемоарско дело. Како то примећује Јузеф Божишковски [J. Borzyszkowski], на скоро две хиљаде страна рукописа:

„Јажцевски је створио вредно сведочанство живота људи те земље, делимично њиховог менталитета, који обухвата, у детаљима, половину XX столећа. [...]

Јажцевски, наиме, даје неисцрпну ризницу локалне историјске традиције, домаће културе тог региона, познавалац је материје и духа тог дела Кашупске земље. Може се о њему рећи да сâм представља путујућу хронику тог региона и уједно је вешт хроничар.”²

Анализа и интерпретација мемоарске прозе Болеслава Јажцевског захтева њену локализацију у контексту кашупске мемоарске прозе, као и у оквиру пољске писане речи која обухвата, пре свега, кашупска подручја. И тако се *Сећања кашупској ’бџура’* убрајају у традицију књижевне мемоаристике. Реч је о опширном документу времена, а који се заснива на аутентичним елементима. Аутор је у мемоарима главни наратор, а истовремено у улогу једног од главних јунака ставља лик кашупског сељака, који на кашупско-великопољском језику кореспондира с власником великог и самосталног сеоског добра. Већ сам начин на који води свог јунака и поставља га у центар догађаја, као посматрача и наратора уједно, узрокује да читалац добија веродостојну слику представљене стварности Кашупске земље. Извештај приповедача излази изван граница најближе околине, тј. засеока Липушка Хута, у којој се 1921. године родио аутор циклуса, дотиче се целе јужне Кашупске земље, села Липуша и његове околине и обухвата читаву Пољску, а неретко и пространства Европе. Тај нараторски захват, када аутор користи сећања и разговоре других јунака, који путују на различите начине и из различитих потреба (нпр. духовно ходочашће наставника у папску престоницу – Ватикан, лутања и ратна емиграција, учешће јунака мемоара у ратним дејствима, не само за време Другог светског рата већ, захваљујући сећањима ауторовог оца, и у току Првог светског рата), доводи читаоца до богатог и свежег историјског документа. Нарацијске стратегије у мемоарској прози Болеслава Јажцевског дотичу се и језика, а прецизније – више језика. Аутор је сваки део мемоара писао различитим језиком: први део настао је на пољском, у другом води дијалог на пољском и француском, а трећи део, који говори о судбини писца и његове породице, написан је на кашупском. Како то подвлачи Јузеф Божишковски у Уводу првог дела:

1 Сродан чланак је, у веома разрађеном облику, с продубљеним аналитичко-интерпретационим делом, послат у штампу под насловом: *Наративни облици сећања у кашупским мемоарима Болеслава Јажцевског*, у часопис *Slavia. Ćasopis pro slovanskou filologii*, Praha, 2022.

2 Jorzyszkowski, J. (1992) *Wstęp. W: Wspomnienia kaszubskiego 'bura', Część: 1921–1943 [Увод. У: Сећања кашупског ’бџура’ Део: 1921–1943]*, Gdańsk p. 8.

„Дело Болеслава Јажцевског представља непоновљиву вредност, пре свега као документ живог језика и самосвојног правописа, који у потпуности преносе колорит јужног локалног кашупског говора наше поморјанске домовине. Сећања и други ’записи’ липушког аутора на оригиналном језику, права су стихија и кривудајућа река, чије ушће – на нашу велику срећу – још увек није познато. [...] Читалац би требало да има на уму услове и специфичности времена у којима су мемоари Б. Јажцевског настајали, као и значај промена до којих је у Пољској дошло 1989. године.”³

Историјски контекст у мемоарској прози Јажцевског игра важну улогу, јер упућује на сложену стварност, препуну напетости и војних сукоба. Она се уклапа у оквир жанра, који је карактеристичан у кашупској књижевности, иако недовољно познат савременом читаоцу. Две категорије се истичу у кашупској књижевности: историја и сећање, посебно у оквиру прозног, али и поетског и драматуршког стваралаштва. Историја и сећање играју главну улогу, посебно у односу на две декаде међуратног раздобља и у књижевности послератног доба. То је време када се формира кашупски идентитет и њихова тежња да буду територијално укључени у пољску државу. Да би се та теза уопштила, треба подвући чињеницу да је, у принципу, кашупска историја детерминисана тежњом Кашуба да „продру” до сопственог идентитета и субјективитета. Такво деловање дотиче сваку етничку групу која представља мањину, па и Кашубе. Кроз медијум књижевности одражавају се идентитетски проблеми Кашуба и због тога су, у кашупском стваралаштву, у првом плану историјска тематика и категорија сећања, које се манифестују кроз бројне књижевне форме, повезане са широко схваћеним питањима очувања и опстанка сопственог идентитета и субјективности (*podmiotowości*). Драматична борба Кашуба у борби за сопствену књижевност, видљива је у индивидуалном у групном контексту. Ту треба споменути период пруске, немачко-нацистичке окупације, као и доба стаљинистичког режима. Историјска и национална питања кашупски писци стављају не само у контекст конкретног дела историје Кашупске Земље и Поморја, већ су се трудили да историјске процесе поставе и у знатно шири контекст културе, историје, као и политике.

Драматична ситуација Кашуба продубљује се избијањем Првог светског рата.⁴ Кашуби су укључивани у редове неколико армија тадашњих окупатора и често су на фронтима морали да се боре једни против других. Приморавани су да ступе у пруску армију. Та држава их је десетинама година угњетавала, а били су

³ Исто, стр. 10–12.

⁴ Тој проблематици посветила сам чланке: Auik-Kalinowska, A. *Pamięć Kaszubów o czasach I wojny światowej* [Сећања Кашуба на време Првог светског рата], in: *Regionalizm literacki – historia i pamięć*, eds. Zhojnowski, Z. and Rybicka, E. (2017), Uraków: Universitas, pp. 643–655;

Auik-Kalinowska, A. *Cachoubes dans la Grande Guerre* [Кашуби у Велику рат], in: *Soldats d’entre-deux. Identités nationales et loyautés d’après les témoignages produits dans les Empires centraux pendant la Première Guerre mondiale*, eds. Ségolène, P., Raphaël, G. e Jrandhomme, Jean-Noël (2019), Strasbourg, pp. 279–288.

присиљени да се боре баш у пруским униформама. Може се говорити и о мемоарском стваралаштву *sensu stricto* и интимној лирици, нпр. песма „Miles sclavus” кашупског писца и идеолога Јана Карновског – [Jan Karnowski]. Код таквих књижевних врста и жанрова, војнички доживљаји представљају записе трауматичних искустава лирског субјекта, као и сећања која се појављују у књижевности захваљујући ретроспекцији. Ратни доживљаји у оквиру књижевности указују на сложене идентитетске и егзистенцијалне проблеме Кашуба који не нестају после рата. Стваралаштво настало на основу ратних доживљаја и искустава може се дефинисати као „документарна књижевност”. У уводној реченици у први део *Сећања кашуйској ’їбура’* читамо:

„Година 1921. се мало разликовала од претходних. У тада ослобођеној, младој и новој Пољској, владала је беда, земља је била исцрпљена Првим светским ратом и унутрашњим борбама. Разликовала се, ипак, тиме што је пролеће поранило и било предивно, што је наговештавало богат род. Тако су ми често причали моји родитељи, Јан и Фелицја Јажцевски. Њима је та година живо остала у сећању јер је мама требало да, око сетве, роди четврто дете, тако да је за родитеље то била срећна година.”⁵

У цитату из поглавља „На свет” историјска перспектива се преплиће с личном перспективом. Аутобиографско сведочење је најчешће преношено на литерарни план личних доживљаја, разматрано је не само из појединачне перспективе већ и у контексту друштвено-политичких промена у Европи у првој половини XX века. У кашупској књижевности постоје мемоари аутора који су и сами учествовали у борбама на фронтима Првог светског рата и својим херојским односом представљали су узор јунака војника. Премда, ситуација је у том делу кашупске културе и историје кашупског народа веома сложена, јер су Кашуби на силу били укључивани у редове армије окупатора (о чему сведочи ситуација у пруској окупационој зони). Неки од Кашуба су, да би избегли присилну регрутацију у редове пруске армије, напуштали Поморје и одлазили у Америку, да тамо започну нови живот. Такво сведочанство представља књижевно дело Аугустина Нецела [Augustyn Nessel, *Z deszczu pod rynną*]. Најпознатији књижевни запис из периода Првог светског рата представљају *Мемоари из европској раји 1914. године* [Pamiętnik z wojny europejskiej roku 1914]⁶ Александера Мајковског [Aleksander Majkowskie], који пише:

„Ове мемомаре пишем да послуже после рата који је, обухватајући све велике земље европског континента, готов да промени не само њено лице већ и лице целог света.”⁷

5 Jażdżewski, B. (1992) *Wspomnienia kaszubskiego gburа*, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Gdańsk, p. 15.

6 Aajkowski, A. *Pamiętnik z wojny europejskiej roku 1914*, из рукописа приредио, увод и коментаре написао Tinkner, T. (2000) Wejherowo–Pelplin, p. 2

7 Исто, стр. 59.

То је „најопширнији биографски документ у његовој заоставштини и стваралаштву”⁸, као и кореспонденција писца са сестром Франћишком Мајковском [Franciszka Majkowska] – односи се на период Првог светског рата. Писац је учествовао у војним операцијама као лекар на фронту, у румунској кампањи. У групи писаца који обрађују тај период треба поменути Јана Карновског и његово дело *Moja kaszubski ȳȳȳ* [*Moja droga kaszubska*]⁹, као и кореспонденцију Јузефа Ивицког [Józef Iwicki] или сећања војника из Првог светског рата – Винцента Мазуркевича [Wincenty Mazurkiewicz].

Кашупска књижевност се, уз сву своју тематску диференцираност, у суштини снажно заснива на историјским темељима и то на историји Кашуба, као и Поморја. Историјска ситуација је у важна, јер Кашуби егзистирају између два народа и њихових култура, тј. између Пољака и Немаца. А уколико се осврнемо на период Првог светског рата, који нас интересује, као и културну ситуацију која га прати, онда постаје важан статус Кашуба који функционишу под пруском влашћу, затим немачком администрацијом и Бизмарковом влашћу. У то време они подлежу културном и друштвеном притиску немачког становништва (време Културкамфа).¹⁰ Кашупска књижевност која тематизује период Културкамфа, као и касније прилике, повезане с Првим светским ратом¹¹, представља често драму обичних људи, оних који су остали на својој земљи и раде на својим добрима, а због избијања рата приморани су да ступе у армије које се боре на различитим фронтима. Жене којима гину мужеви, браћа и синови, остају често беспомоћне у новој животној ситуацији, осуђене на рад који превазилази њихову снагу, на преузимање мушких обавеза, издржавање породице и одржавање газдинства. Ана Лајминг, најпознатија ауторка из Кашупске земље, у биографској прози *Дејиньсѿво*¹², као и у збиркама приповедака *Мрак и зора*¹³ и *Дејелина са чејири листѿа*¹⁴, представља драматичну ситуацију поморјанских породица, а међу њима кашупских и немачких, које су настањене на јужним подручјима Кашупске земље, у периоду 1914–1918,

8 Jorzyszkowski, J. (2002) *Aleksander Majkowski (1876–1938). Biografia historyczna* [Александер Мајковски (1876–1938). Историјска биографија], Gdańsk–Wejherowo: Instytut Kaszubski, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, p. 412.

9 Jarnowski, J. *Moja droga kaszubska*, из рукописа приредио, увод и фусноте написао Jorzyszkowski, J. (1981), *Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie*, Gdańsk.

10 Кашупско-немачким, као и пољско-немачким односима у време Културкамфа, представљеном у кашупској књижевности на примеру стваралаштва Ане Лајминг [Anna Łajming] посветила сам интерпретативну скицу: Kuik-Kalinowska, A. *Zachodnie kresy. Kaszubski świat w prozie Anny Łajming* [Зајадне ѿриферѿје. Кашуѿски свеѿи у ѿпрози Ане Лајминѿ] W: *Życie dawnych Pomorzan*, Materiały II Konferencji Naukowej, ed. Łysiak, W. (2003), Bytów-Słupsk: Pomorska Akademia Pedagogiczna w Słupsku, Muzeum Zachodnio-Kaszubskie w Bytowie, pp. 215–225.

11 Mdamkiewicz, M. Azutowicz, A. (2014) *Miłość Bismarcka* [Бизмаркова љубав] „Nasza Historia” No. 5, pp. 7–8.

12 Aajming, A. (1978) *Dzieciństwo. Wspomnienia* [Дејиньсѿво. Сећања] Gdańsk: Wydawnictwo Morskie.

13 Aajming, A. (1984) *Mrok i świt*, Słupsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Oddział w Słupsku.

14 Aajming, A. (1985) *Czterolistna koniczyna*, Gdańsk, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie.

када су мушкарци насилно били регрутовани у пруску војску, а жене остајале усамљене са својим породицама.

Постоји више оваквих писаних сећања о периоду Првог светског рата. Иако, из документарног угла представљају вредан фактографски материјал, нема много књижевноисторијских радова посвећених том делу кашупске књижевности. Следећи мемоарски текстови у низу су, с једне стране, записи свештеника Владислава Ленге [Władysław Łęga] и Бернарда Потрикуса [Bernard Potrykus] и кашупских ауторки Ањеле Борне [Aniela Borna] и Катажине Шласке [Katarzyna Ślaska], као и досад необјављени мемоари Романа Комјерског [Roman Komierski], који су сви настали после завршетка ратних дејстава у Европи. С друге стране, сећања свештеника Јузефа Дембјењског [Józef Dembieński], сликара Марјана Мокве [Marian Mokwa], сећања партизана Поморјанског Грифона [Gryf Pomorski] из пера Емила Цисевског [Emil Cysewski], Болеслава Борка [Bolesław Bork] – *Сїазе, десїућа и їуїшеви, Зародбєници* Стефана Фикуса [Stefan Fikus], ратно-логорашки записи лекара Едмунда Војновског [Edmund Wojnowski], као и *Земљойоседник без комїлекса* Јана Шикорског [Jan Sikorski]¹⁵, настали су после Другог светског рата. Горепоменути мемоари и записи сведоче да је сећање Кашуба и Поморјана, као и њихово учешће у важним европским и светским историјским догађајима, овековечено у аутобиографском стваралаштву. То представља неизбрисив траг и сведочанство о историјском тренутку.

ДОКУМЕНТ ВРЕМЕНА И ЗАПИС ИСТОРИЈЕ

Категорија сећања (нпр. сећање на време Првог светског рата, о коме пише аутор, пренети су у облику очеве приче из времена ауторовог детињства) јесу најзначајнији облик документовања историјске стварности у књижевном делу. Мемоарска проза Болеслава Јажцевског представља књижевност без фикцијских елемената, која уједно представља документ времена. У првом делу *Сећања кашуйскої їбура*, која се у овом раду анализирају, треба подвући чињеницу која се односи и на друга два дела – да већ поменуте категорије сећања представљају основни елемент на коме се заснивају наративне стратегије дела:

„Ујка Леон је волео много да прича, а када би он и отац започели приче о ратним доживљајима, томе није било краја и дуго смо их у ноћ слушали [...] Долазио би и најстарији очев брат, Франек из Калиска, углавном сам, с обзиром на то да је био самац [...]. Ујак, висок, снажан и причљив, као и ујка Леон. Водили су интересантне разговоре о привреди, породици, о дедама и бабама, а када би прешли на тему доживљаја из Првог светског рата, није

15 Jorzyszkowski, J. Cbracht-Prondzyński, C. *Doświadczenie wojny w świetle wspomnień Pomorzan [Доживљај рата у контексту сећања Поморјана]*. W: *Spółeczeństwo polskie na ziemiach pod panowaniem pruskim w okresie I wojny światowej (1914–1918)*, ed. Mojciechowski, M. (1996) Toruń: UMK, p. 75.

било краја – повремено би те приче потрајале до дубоко у ноћ. Слушао сам их са великим интересовањем.”¹⁶

Важно питање у оквиру наративне технике мемоарске прозе Болеслава Јажцевског је био фактографски материјал који добија читалац захваљујући делу *Сећања кашуйскої 'їдура'*. Реч је о прози која нуди богату ризницу знања о приликама у Кашупској земљи између два рата. С једне стране, читалац, на изванредан начин, кроз процес нарације, постаје посматрач живота кашупског друштва и не само то: аутор *Сећања кашуйскої 'їдура'* износи пред читаоца богату панораму свакодневног живота у Кашупској земљи, приказује живот породице, мајчине и очеве послове и утицај оца и мајке на аутора, као и преношење система вредности (посебно религиозних) своје потомству. Те информације о животу Кашуба и Кашупске земље посебно су вредне, јер се у ауторској нарацији појављује мноштво детаља који омогућавају опстанак кашупске традиције:

„Мајка је месила хлеб у великом кориту, а пошто би га замесила, корито је носила до већ загрејане пећи. После разгртања 'грулком' угља, проверавало се да ли је пећ била довољно топла – убацивала би се прегршт брашна или мекиња. [...] Док су мекиње полако гореле, мајка је рукама формирала векне хлеба, стављала их на огромну лопату, посуту мекињама или брашном, да се тесто не би прилепило за даску и једну по једну убацивала их је у пећ. Повремено је било и до двадесет великих векни, од по неколико килограма.”¹⁷

Осим тога, аутор у својим сећањима не стилизује, не улепшава и не деформише призвани свет Кашуба. Поред свега, обраћа пажњу на детаље, да би верно пренео слику. То је жива проза, разрађена у детаљима, а читалац добија књижевни докуменат који се односи на време XIX и прве половине XX века. Штавише, захваљујући сећањима старијих, обухвата и прошлост пре XIX века. Сећања су писана динамичним језиком, при чему аутор описује читаво мноштво различитих догађаја. Посебну пажњу наратор концентрише на посао на газдинству и на обраду земље, пише о сеоским обавезама Кашуба, доживљају празника (посебно Божића и Ускрса) или слава:

„Још данас се сећам времена Великог поста. Вечери су тада биле дуге, отац је заједно са нама певао песме о посту; то је било моје омиљено време, јер сам волео да слушам оца како пева и чинило ми се да он има најлепши глас на целом свету.”¹⁸

Јажцевски кроз ретроспективну наративну стратегију, на неки начин, обилази не само Кашупску земљу, већ и свет који лежи изван њених граница и граница

16 Jażdżewski, B. *Wspomnienia kaszubskiego gburą*, стр. 14, 27.

17 Исто, стр. 21.

18 Исто, стр. 23.

Пољске, премештајући своје описе и у друге европске земље. Реч је о интересантном нараторском захвату, који се сусреће и код Ане Лајминг, која такође читаоца води на путовање кроз најближу јужну Кашупску земљу, да би га пренела до: Битова, Гдањска, Анклама или Берлина [*Дейињсїво*]. У *Сећањима кашујској 'їбура'* године детињства и младости наратор слика преко најближе околине дома, као и школе у Липушу. Сећајући се учитеља који су се доселили на Поморје с различитих страна света, наводи њихове приче и укључује их у нарацију. Захваљујући томе, читалац стиче нова сазнања која вишеструко излазе ван граница Кашупске земље.

Болеслав Јажцевски приказује атмосферу рада из педагошког угла у школи, у којој предају и наставници који потичу изван Кашупске земље:

„У предпоследњем разреду сам се једноставно заљубио у историју и географију, што је била заслуга управника Крупе, који нам је причао да је волео да обилази Пољску, али је био и у иностранству, у Италији. Над његовим радним столом висео је портрет папе Пија Х.

На часовима је много говорио о својим заграничним путовањима, као и по Пољској, о Варшави, Кракову, Вавелу, које је често посећивао. Био је чак и у Белведеру, разговарао лично с маршалом Пилсудским, са делегацијом наставника је био код председника Мошћицког [...]

Наставница Галанувна је пореклом била из околине Лавова; она је такође умела много да говори о свој родном крају. Причала је да је тамо земља била врло плодна, али култура много заосталија. Најтеже послове су, у њеној младости, радиле само жене, чак су срповима косиле жито, чега код нас, у Кашупској земљи, није било.

Други наставници су водили порекло са Поморја: Шопињска из градића Кошћежине, Надолна из Глодова код Кошћежине, Бучекувна и Кешковски негде из средишње Пољске.¹⁹

Сећања кашујској 'їбура' говоре о међуратном периоду, а обухватају и време Другог светског рата. Усмеравајући мемоарско време на 1943. годину, када су наратор јунак, као и други Кашуби, позивани да се укључе у рат, он пише:

„Дошао је несрећни дан, 15. јануар 1943. године. У поподневним сатима дошао је поштар са питањем 'Boleslaus ist zu Hause?', на шта је мајка одговорила да јесте. [...] На столу је лежао позив. [...] Отац га је узео у руку и гласно читао: '22. јануара треба да се појавиш у Старогарду и одатле одеш чак до Вестфалије.' Пошто га је прочитао, отац је треснуо новине о земљу и проклео Немце, што су нас најпре убијали, а сада смо им били потребни."²⁰

Композициони оквир су за читав први том сећања кашупског сељака – историјски догађаји, а прецизније говорећи, оба светска рата: први – период после

19 Исто, стр. 33–34.

20 Исто, стр. 169.

завршетка Првог светског рата, други – за време трајања Другог светског рата. Време између 1921. и 1943. године представља динамичан и буран период у европској и светској историји. И мада прозни мемоари Б. Јажцевског илуструју, на детаљан начин, живот у Кашупској земљи, у његовом свакодневном и празничном облику, перспектива тог погледа шири се, обogaћена историјским контекстом тадашње Европе. *Сећања кашуйскої 'їбура'* Б. Јажцевског се у томе разликују од мемоара Александра Мајковског или мемоарске прозе Ане Лајминг, јер њихово стваралаштво садржи елементе аутентичности који су књижевно обликовани. Одлика књижевног артизма у стваралаштву Б. Јажцевског је знатно мање. Реч је, пре свега, о прози која се заснива на аутентичности и сложеним књижевним трансформацијама. То је фактографски запис живота заједнице која егзистира у Кашупској земљи и неретко, у представљању свакодневног живота, излази изван подручја Поморја. Аутор, полазећи од конкретног места, Липуша – ствара панорамску слику Кашупске земље, а историју свог народа смешта у перспективу историјских, политичких, економских, религијских, друштвених, едукативних или културних догађаја, у знатно ширем контексту:

„У Кошћежини је на перону било много младића, певали су на пољском. [...] Сели смо са пољском песмом на уснама, успут је улазило све више младића. [...] Затим група војника, сваки од њих је у руци имао листу и нешто говорио, али ми нисмо разумели, па смо само слегали раменима. Питали су да ли неко разуме немачки; иступио је млади Пољак из Тчева, са чудним презименом Маркс, и превео нам да ће са листе читати наша презимена.”²¹

Тај наративни захват је важан, јер читалац добија богат и разнородан фактографски материјал, што је значајно и због тога што ту прозу прати заинтересованост њених јунака за приповедање, читалац малтене саучествује у представљеном свету, упознаје његове јунаке, догађаје који се смењују, као и механизме који показују узроке управо таквих, а не другачијих догађаја. И мада главни план фабуле носе људи који се налазе у конкретној ситуацији, такође на конкретном физичком и географском месту на Кашупској земљи, посредством ретроспективних и ретардацијских увођења управног говора, уводи се и деловање на ширем плану, док историјској димензији доприноси и чињеница што сећања Јажцевског излазе изван конкретног места и шире се на спољна подручја. Оно што вреди подвући јесте укрштање две перспективе: индивидуалне, локалне, са општељудском, историјском и друштвеном. На такав начин, Кашупска Земља представљена је као део европске културе, а кашупско учешће на фронтима Првог и Другог светског рата доводи до тога да историја кашупског народа представља уједно и део историје појединих европских друштава.

[с пољског превео Душан-Владислав Пажђерски]

²¹ Исто, стр. 179.

ЛИТЕРАТУРА

- Adamkiewicz, M. Szutowicz, A. (2014) *Miłość Bismarcka*, „Nasza Historia”, No. 5.
- Borzyszkowski, J. (1992) *Wstęp*. W: B. Jażdżewski, *Wspomnienia kaszubskiego 'gbura'*. Część: 1921–1943, Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie.
- Borzyszkowski, J. Obracht-Prondzyński, C. *Doświadczenie wojny w świetle wspomnień Pomorzan*, W: *Społeczeństwo polskie na ziemiach pod panowaniem pruskim w okresie I wojny światowej (1914–1918)*, red. Wojciechowski, M. (1996) Toruń: UMK.
- Borzyszkowski, J. (2011) *O historii literatury kaszubskiej i jej twórcach*, Gdańsk: Instytut Kaszubski.
- Jażdżewski, B. (1992) *Wspomnienia kaszubskiego 'gbura'*. Część pierwsza: 1921–1943, Gdańsk.
- Jażdżewski, B. (1999) *Wspomnienia kaszubskiego 'gbura'*. Część III: *Okres powojenny*, Gdańsk–Wejherowo: Instytut Kaszubski.
- Jażdżewski, B. (2002) *Wspomnienia kaszubskiego 'gbura'*. Część II: *Mój udział w drugiej wojnie światowej*, Gdańsk–Wejherowo: Instytut Kaszubski, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej.
- Kalinowski, D. Kuik-Kalinowska, A. (2017) *Vademecum kaszubskie. Literatura kaszubska. Rekonesans*, Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Instytut Kaszubski, t. IV.
- Karnowski, J. *Moja droga kaszubska*, из рукописа уредио, увод и коментари Borzyszkowski, J. (1981), Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie.
- Kuik-Kalinowska, A. (2011) *Tatczężna. Literackie przestrzenie Kaszub*, Gdańsk-Słupsk: Instytut Kaszubski, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku.
- Kuik-Kalinowska, A. *Pamięć Kaszubów o czasach I wojny światowej*. W: *Regionalizm literacki – historia i pamięć*, eds. Chojnowski, Z. and Rybicka, E. (2017), Kraków: Universitas.
- Kuik-Kalinowska, A. *Cachoubes dans la Grande Guerre*. W: *Soldats d'entre-deux. Identités nationales et loyautés d'après les témoignages produits dans les Empires centraux pendant la Première Guerre mondiale*, eds. Ségolène, P. Raphaël, G. Grandhomme, Jean-Noël (2019), Strasbourg.
- Kuik-Kalinowska, A. *Dawna i współczesna literatura kaszubska. Główni twórcy i ich dokonania*, „Litteraria Copernicana”, „Mikroliteratury”, yп. Jarosz, Wicherkiewicz, T. (2019) 2 (30).
- Kuik-Kalinowska, A. *Zachodnie kresy. Kaszubski świat w prozie Anny Łajming*. W: *Życie dawnych Pomorzan*. Materiały II Konferencji Naukowej, ed. Łysiak, W. (2003), Bytów-Słupsk, Pomorska Akademia Pedagogiczna w Słupsku, Muzeum Zachodnio-Kaszubskie w Bytowie.
- Łajming, A. (1978) *Dzieciństwo. Wspomnienia*, Gdańsk: Wydawnictwo Pomorskie.
- Łajming, A. (1984) *Mrok i świt*, Słupsk, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Oddział w Słupsku.
- Łajming, A. (1985) *Czterolistna koniczyna*, Gdańsk, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie.
- Pomorze – mała ojczyzna Kaszubów (Historia i współczesność) / Kaschubisch – Pommersche Heimat (Geschichte und Gegenwart)*, eds. Borzyszkowski, J. and Albrecht, D. (2000), Gdańsk-Lubeka: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Instytut Kaszubski.

Adela Kuik Kalinowska
Pomeranian Academy in Slupsk, Poland

MEMORIES OF A KASZUBI GOBLIN BY BOLESŁAW JAŻDŹEWSKI – AN EPIC
FORM OF MEMORY AND A DOCUMENT OF THE TIMES

Memoirs by B. Jażdżewski on the Map of Kaszubi Literature

Abstract: *The subject of this article are "Memoirs of a Kashubian Goblin by Bolesław Jażdżewski as an epic form of memory and a document of the times." The narrative forms of memory concern the author's memoirs, comprising of three parts that go back to different periods of historical reality. The first part covers the years 1921–1943, the second – the period from the author's inclusion in the ranks of the Wehrmacht, while the third – refers to the post-war reality of Pomerania and Kashubia after the end of World War II and the construction of a new system in post-war Poland. The presented article is mainly based on the first part of the Memoirs of a Kashubian Goblin and the narrative strategies introduced in the course of reporting about the historical, social, cultural or religious events. B. Jażdżewski primarily relies on the category of memory, thanks to which the told world carries a heavy load of authenticity. In the first part of my research statement, I situate the autobiographical work of Jażdżewski on the map of Kashubian literature, with particular reference to such writers as Aleksander Majkowski, Jan Karnowski or Anna Łajming. In part two, on the other hand, I focus on the category of memory and related narrative strategies, which mean that this prose should be read as a document of the times and a record of history. This work is strongly rooted in the reality of existence in Kashubia and Pomerania in the interwar period and the first years of German occupation during World War II, as well as the post-war reality.*

Key words: *Kashubian literature, prose of memories, Kashubian land, history and memory, Kashubian language, poetics of realism*